

JÓSEF ATTILA TUDOMÁNYTUDOMÁNYOS KÖNYVTÁR
6720 Szeged, Péterfy u. 12. • 6721 Szeged, IV. 121

CD-ROM adatbázisok az Egyetemi Könyvtárban

JATE Egyetemi Könyvtár

Szeged, 1993

JÓZSEF ATILA TUDOMÁNYEGYETEM KÖZPONTI KÖNYVTÁRA
6720 Szeged, Dugonics tér 13. * 6701 Szeged, Pf. 393.

CD-ROM ügyben információ:

Fax: (62) 312-718

Telefon:(62) 324-022/71 (Tájékoztató szolgálat)

E-mail:

Dr.Ficzko Ildikó * h3320fic@ella.hu

Dr.Bakonyi Géza * j20e003@huszeg11.bitnet

Dr.Kokas Károly * j20e001@huszeg11.bitnet

Az Egyetemi Könyvtár CD-ROM-jai ma még csak a könyvtárban található 3 db CD-ROM meghajtóval felszerelt gépen használhatók. Ez alól kivétel a hálózaton elérhető Multilingual Dictionary. Jelenleg folyamatban van az adatbázisok ill. jelentős részüknek hálózatos installációja, ami az egész egyetemi hálózat területén lehetővé teszi majd az egyes lemezek használatát.

(c) Dr. Ficzko Ildikó

Ez a "Tájékoztató Füzet" az 1993. szeptemberi állapotnak felel meg. Az aktualizált információk az egyetemi számítógépes hálózat BBS-én található meg, a "könyvtár" menüpont alatt. Reméljük, mind a lemezek számát illetően, mind a hálózati elérést tekintve füzetünk információi hamarosan elavulnak.

A ma már igen népszerű és nagy jövő elé néző CD-ROM-ok a valószínűleg mindenki által ismert, kiváló hangminőséget nyújtó audio lézerlemezekből, a CD hanglemezekből "nőttek ki". Az alapelgondolás az volt, hogy ha lehet zenét tárolni optikai lemezen, miért ne lehetne más információt is, beleértve a média minden formáját: a szöveget, képet, hangot, sőt mozgást is. A technika jelenlegi helyzetében egyelőre a csak olvasható (Read Only Memory = ROM) lemezek az általánosan elterjedtek.

Ezek a kicsi, könnyű, nagy tűrőképességű lemezek a fényvisszaverődés változásának elvét felhasználva *hatalmas mennyiségű információt képesek rögzíteni*: akár 700 millió karakter is elfér egy lézerlemezen, ami kb. 2000 floppy lemez anyagának, másként 250-300.000 oldal gépiratnak felel meg. Ez azt jelenti, hogy nagy mennyiségű információt kezelhetünk a computer technika minden előnyével (gyorsaság, pontosság, többféle keresési mód etc.), nem beszélve a helymegtakarításról (egy enciklopédia tárolására 3 méternyi polc helyett elég egy 15x15 cm-es hely egy fiókban), ami egy könyvtár szemszögéből nem elhanyagolható szempont.

Az elmúlt években — lépést tartva a fejlődéssel — az Egyetemi Könyvtár az új eszközzel is fejleszteni kezdte állományát és információs szolgáltatásait: jelenleg *36 db CD-ROM lemezen 27-féle információforrással* állunk rendelkezésére az Egyetem hallgatói, oktatói és kutatói karának. A következőkben ezeket szeretnénk röviden bemutatni.

BOOKS IN PRINT PLUS

A Books in Print Plus (BIP) felbecsülhetetlen segítséget nyújt mindazoknak, akik egy általuk keresett mű bibliográfiai adatait szeretnék pontosítani, ellenőrizni vagy kiegészíteni (szerző, cím, kiadási év, hely, kiadó etc.), de mindazoknak is, akik egy témához keresnek szakirodalmat.

A BIP — *minden tudományterületet felölelve — az Egyesült Államokban megjelent vagy tervezett, és jelenleg is megrendelhető, megvásárolható angol nyelvű könyveket tartalmazza*. Feldolgozza a kiadói előjelzéseket is, vagyis arról is tudomást szerezhetünk, ami — kb. egy fél éven belül — várhatóan meg fog jelenni. A lemez több mint egymillió mű és 31.000 kiadó adatait közli, kéthavonta felrészítve az információkat. A keresést 19 kategóriában teszi lehetővé, tehát rendkívül sok lehetőséget biztosít arra, hogy csekély vagy töredék adat birtokában is megtalálhassuk a keresett művet. Néhány e kategóriák közül — szerző, cím, ISBN (az egyes könyvek egyedi kiadói azonosító száma), tárgyszó, kulcsszó, kiadó, sorozatcím, ár, kiadási év etc., s természetesen élhetünk a kombinált (összetett) keresés lehetőségeivel is. A kezdőknek segítséget nyújt az indexben való kalandozás (browse) és választás, de a felhasználóbarát, könnyen áttekinthető felépítés következtében a *search* opció használata sem okozhat gondot. A keresési eredmények kinyomtathatók vagy lemezre letölthetők.

... A lemez tartalmának naprakészségét a havonta történő megjelenés biztosítja.

WHITAKER'S BOOKBANK (BRITISH BOOKS IN PRINT)

Az Egyesült Államok könyvpiacáról tájékoztató BIP mellett az *angolszász világ* másik jelentős területéről szolgáltat információt a Bookbank, teljessé téve ezzel az így szereshető ismereteinket.

A BB olyan *angol nyelvű könyvek* adatbázisa, amelyeket Angliában adnak ki, illetve oda importálnak és ott terjesztenek. Ez azt jelenti, hogy nem csak az angliai könyvtermést kísérhetjük figyelemmel, hanem a Nyugat-Európában megjelent könyvek mellett olyan országokét is, mint Szingapúr, Hong Kong, Tajvan, India, Kína, Japán, Ausztrália, Új-Zéland vagy a Csendes-óceáni szigetek.

A lemez a *még kapható (in print)*, a *közelmúltban elfogyott és a közeljövőben megjelenő* könyvekről tájékoztat. Elmondható tehát, hogy a BB az angol nyelvű in print könyvek legátfogóbb adatbázisa.

A kb. 700.000 könyv bibliográfiai adatai mellett természetesen megtalálhatjuk a kiadók (mintegy 22.000) és a terjesztők címét, telefon- és fax-számát, ha a BB-t könyvrendelésre szeretnénk felhasználni. Élve azonban a program nyújtotta lehetőségekkel, könyvészeti beazonosítást vagy tematikus szakirodalomgyűjtést is végezhetünk a legkevesebb információ birtokában is.

Könyvtárunkban az 1993 februárjában kiadott lemez áll olvasóink rendelkezésére.

ELECTRE-BIBLIO (FRENCH BOOKS IN PRINT)

Ez a CD-ROM kb. 330.000, *még kapható könyv listáját* tartalmazza több mint 10.000 kiadó és terjesztő adataival együtt.

A lemez segítségével képet kaphatunk a *világ francia nyelvű könyvterméséről*, valamint a Franciaországban bármely nyelven kiadott s kereskedelmi forgalomban lévő könyvről — legyen az szépirodalom vagy tudományos szakirodalom. Az adatbázis 25.000 tétellel növekszik évente, de az új művekkel negyedévenként bővül, vagyis naprakész információval szolgál.

A könyvekről közölt adatsor minden elemére kereshetünk: szerzőre, címre, a cím és az alcím szavaira, kiadóra, kiadási évre, sorozatcímre, ISBN-re, árra, tárgyszóra, ETO szakjelzetre, s összetett keresést is végrehajthatunk. Az eredmények — kívánságunknak megfelelően — hétféle formátumban jeleníthetők meg, négy szempont szerint rendezhetők és kinyomtathatók vagy lemezre letölthetők.

A kiadók listája azokat a szervezeteket tartalmazza, amelyek a világ bármely pontján francia nyelvű könyveket adnak ki vagy terjesztenek, s legalább egy könyvük szerepel a tételek között. A kiadók pontos neve, címe, sőt telefonszáma mellett egyes esetekben azt is megteudhatjuk, hogy mi a profilja vagyis milyen jellegű (pl. szociológiai, jogi vagy nyelvészeti etc.) könyvek kiadója.

Az EB tehát a *francia könyvészet* figyelemmel kísérése mellett kiválóan alkalmas arra is, hogy pl. Kanada vagy más *francia nyelvterület* francia nyelvű könyvkiadását is megismerjük, s a szerzett ismereteket bibliográfiai adatpontosításra, könyvrendelésre vagy az általunk ismert szakirodalom bővítésére felhasználjuk.

Az EB negyedéves periodicitással ismerteti a francia books in print könyvek listáját.

VLB AKTUELL (GERMAN BOOKS IN PRINT)

Az egész világ számára, de különösen számunkra itt Európában rendkívül öröndetes, hogy a nagy világnyelvek könyvkiadása CD-ROM-változatainak sorából a német nyelvterület sem maradt ki.

A nyomtatott, 14 kötetes VLB először 1988-ban jelent meg optikai lemezen, s ma már több mint félmillió, *megvásárolható* könyv, hangkazetta, videokazetta, térkép, disszertáció adatait tartalmazza, melyek *Németországban, Ausztriában, Svájcban* jelentek meg. Az anyag felöleli a LIBRI (a hamburgi és frankfurti könyvnyagkereskedések adatbázisának) és az SBZ (a Svájci Könyvközpont adatbázisának) tartalmát is. Ebből eredően 7600 német, osztrák és svájci kiadóról informálódhatunk akár nevük, akár kiadói azonosítószámuk ismeretében.

A németül kevésbé vagy egyáltalán nem tudók számára nagy segítség, hogy a németen kívül kommunikációs nyelvként az angol és a francia is alkalmazható — s ez különleges felhasználóbarát jellemzője ennek a CD-ROM-nak —, de a tárgyszavakat, kulcsszavakat és egyéb keresési kifejezéseket természetesen németül kell megadni. 12 keresési szempont közül választhatunk: szerző, ISBN, kulcsszó, tárgyszó, összetett tárgyszó szavai, cím, sorozat, sorozatszám, kiadó, kiadási éve, ár, tankönyv. Hétféle index is rendelkezésünkre áll: cím, tárgyszó, szerző, kulcsszó, összetett tárgyszó szavai, sorozat és kiadó. Az eredmények megjelenítésének négy formátuma lehet: szabványos, részletes, rendelésszerű és házi használatú.

CD-ROM lemezünkről az 1993 márciusáig megjelent művekről tájékozódhatunk.

ULRICH'S PLUS

Ahogy a könyvek sem rendelhetők meg pontos adataik — szerző, cím, kiadó stb. — nélkül, a folyóiratok bibliográfiai ellenőrzéséhez, beszerzéséhez is segédeszközre lehet szükségünk. Ezt a szerepet tölti be a világ legjobb *nemzetközi folyóirat-adatbázisa*, az Ulrich's Plus.

A lemez több mint 115.000 *folyóirat* és 55.000 *évkönyv* valamint *egyéb időszaki kiadvány* adatait tartalmazza - "élőket" és már megszűnteket egyaránt! Minden egyes rekord 75-féle adatelemből épül fel: a rendelési információtól a könyvtári osztályozásig minden fontos információt közöl. Az adatbázis 30.000 címet részletesebben is ismertet (annotációk). Emellett 197 ország 65.000 kiadójáról kapunk olyan részletes tájékoztatást (név, cím, telefonszám), amely lehetővé teszi a kapcsolatfelvételt.

A világszerte megjelenő folyóiratok között 28 szempont szerint kereshetünk: pl. országkód, különböző osztályozási rendszerek (LC, Dewey, CODEN) jelzete, szerkesztő, kulcsszó, kiadó, ISSN (az időszaki kiadványok nemzetközi azonosító száma), tárgyszó, cím, periodicitás, ár, státuszkód, első megjelenés éve. Az aktív keresés mellett 11 indexben böngészhetünk: pl. absztraktok indexe, szerkesztői, kulcsszó, kiadói, tárgyszó, cím, ISSN, különleges vonások indexe stb.

A talált információ megjelenítése 7-féle formátumban lehetséges: szabványos Ulrich's katalóguslapként, MARC formátumban, rendelésre alkalmasan, részletesen vagy elektronikus rendelés formájában, de a felhasználó által megtervezetten is.

Első pillantásra úgy tűnhet, hogy az Ulrich's Plus csak a könyvtárosok vagy más folyóiratmegrendelők számára hasznos segédeszköz, de ha figyelembe vesszük pl. a kulcsszóra vagy a tárgyszóra történő keresés lehetőségét, amelynek segítségével behatárolhatók az egyes tudományterületek jelentős "olvasnivaóinak" hordozói, akkor

nyilvánvalóvá válik, hogy ez a CD-ROM mindazok számára nélkülözhetetlen, akik az általuk művelt tudományban lépést akarnak tartani az új eredményekkel.

A JATE Egyetemi Könyvtárában az 1992 végén kiadott Ulrich's Plus-t használhatják olvasóink.

DEUTSCHE NATIONALBIBLIOGRAPHIE

Tartalmát tekintve a DNB annyiban hasonlítható a VLB Aktuellhoz, hogy ez is a *német nyelvterület* könyvkiadását összegezi. Azonban itt nem a még kapható könyvekről van szó, hanem — mint az adatbázis neve is mutatja — a *német nemzeti bibliográfia* közrebecsátása a cél. Ez azt jelenti, hogy nem csak a Németországban, Ausztriában, Svájcban kiadott műveket találhatjuk meg benne, hanem azokat is, amelyek a *világ bármely táján német nyelven illetve bármely más nyelven jelentek meg, de német vonatkozásuk van*. A teljességre való törekvés eredményezi azt, hogy kutathatunk benne New Yorkban angol nyelven kiadott, de Németországról szóló könyv után is, s ezért szerepel benne pl. a magyar Corvina kiadó német nyelvű Budapest-útikönyve vagy a tatai múzeum német nyelvű kiadványa.

A feldolgozott dokumentumok szempontjából a DNB 5 sorozatba rendezi anyagát: könyvkereskedelmi és nem könyvkereskedelmi forgalmazású monográfiák, sorozatok, évkönyvek és más rendszertelenül megjelenő időszaki kiadványok; térképek, atlaszok; egyetemi kiadványok; és kiadói előrejelzések.

A művek rendkívül alapos és részletes leírásának következtében 20 kategória áll rendelkezésünkre, hogy az általunk ismert adatot felhasználva megtaláljuk a keresett dokumentumot: szerző, kulcsszó, tárgyszó, cím, sorozat, sorozatszám, kiadó, kiadási év, kiadás helye etc. Nagyszerűen használható a 10 index, melyek a következők: szerző, testületi szerző, kulcsszó, tárgyszó, összetett kulcsszó szavai, cím, sorozat, osztályozási kódszám, kiadó, kiadás helye. A program lehetőséget nyújt találataink nyomtatására vagy lemezre való letöltésére is.

A jelenlegi, 1993 februári DNB CD-ROM tárgyéve 1991.

CUMULATIVE BOOK INDEX

A CBI nyomtatott formájában is nélkülözhetetlen eszköz minden olyan könyvtárhasználó és könyvtáros számára, akik angol nyelvű könyvek adatait keresik. Jóllehet füzetei, illetve éves — kumulált — kötetei is lehetővé teszik a szerzőre, témára, kiadóra való keresést és számtalan utaló könnyíti meg használatát, a CD-ROM változat ezeket a lehetőségeket számottevően tovább tágítja.

Tartalmát tekintve a CBI azért hasznos segédeszköz, mert pontos, teljes és időszerű információt szolgáltat a világ bármely táján megjelent és *az Egyesült Államokban is terjesztett angol nyelvű könyvekről*. Bár a művek árát is közli, ez nem jelenti feltétlenül azt is, hogy a könyvek még kaphatók, mert a CBI bibliográfiái — vagyis könyvjegyzék — és nem books in print jellegű.

Mivel a CBI — a fenti megszorítással — a megjelent könyvek teljességét igyekszik bemutatni, *tematikusan nincsenek korlátai*: az ifjúsági és felnőtt szépirodalomtól kezdve a szűken vett tudományterületekig minden témakör megtalálható benne.

Az egyes művekről a következő adatokat ismerhetjük meg: a szerző vagy szerkesztő teljes neve, cím, alcím, illusztrátor, fordító, összeállító, kiadás, sorozati adatok, méret, oldalszám, illusztrációk, kötés, ár, kiadási év, kiadó, terjesztő, ISBN szám, Library of Congress szakjelzet.

A szerzőket, címeket és tárgyszókat egyaránt tartalmazó index segítségével a lehető legegyszerűbb módon is lehet benne keresni.

A könyvtárunkban található CBI CD-ROM tíz év anyagát öleli fel (1982. január — 1992. június).

SOCIAL SCIENCES INDEX

A Wilson Company-nak ez a CD-ROM lemeze 353 *angol nyelvű* folyóirat figyelésével és feldolgozásával a *társadalomtudományok* nagy területét felölelve pontos és friss ismereteket nyújt a következő tudományágakban: antropológia, etnikai kérdések, földrajz, közegészségügy és orvosi ellátás, közgazdaságtan, jogtudomány és kriminológia, kisebbségek, nemzetközi kapcsolatok, kormányzat — közigazgatás, politikatudomány, pszichológia és pszichiátria, szociális- és jóléti munka, szociológia, városfejlesztés.

Az adatbázisban tehát *folyóiratcikkek* teljes bibliográfiai leírása található meg, vagyis: ki írta a cikket, mi a címe, melyik folyóiratban jelent meg, melyik évben, hányadik számban és mely oldalakon etc. Így az általunk ismert adat segítségével kikereshetjük a teljes adatsort (pl. egy könyvtárközi kéréshez), de tárgyszavainak segítségével szakirodalomjegyzéket is összeállíthatunk egy adott témára.

Ha csak általános elképzelésünk van a keresendő téma megfogalmazására, vagy csak homályos emlékünk a szerzőről, akkor célszerű az indexet használni, amely mind a szerzőket, mind a tárgyszavakat tartalmazza. Ha pontosabban tudjuk, hogy mit akarunk, vagy adott szempontok szerint szeretnénk szűkíteni keresésünket (pl. bizonyos szerző műveit keressük egy adott folyóiratban, vagy egy meghatározott folyóiratról szeretnénk kiválogatni az adott témájú cikkeket), akkor folyamodhatunk az adatbázis Wilsearch opciójához, amely mindezeket lehetővé teszi. Egy-egy leírásnál kiegészítő információként azt is megtudhatjuk, hogy esetleg bibliográfiával vagy recenzióval van-e dolgunk.

Az SSI 1983 áprilisától épül, s negyedévente bővül az új adatokkal.

GENERAL SCIENCE INDEX

Az SSI-hez hasonlóan a GSI segítségével is a szakterületünkön megjelent fontosabb *cikkekről* szerezhetünk tudomást. Az adatbázis 109 *angol nyelvű természettudományi* folyóirat felhasználásával a következő tudományterületeket tárja fel: állattan, atmoszféra, biológia, csillagászat, fizika, fiziológia, földtudományok, genetika, kémia, környezetvédelem, matematika, mikrobiológia, növénytan, oceanográfia, orvostudomány és egészségügy, táplálkozástudomány.

Mivel sok tudományágat felel, alapvetően a jelentősebb folyóiratok fontosabb cikkeit veszi fel, vagyis egy-egy tudományterület nincs teljes mélységében feltárva. Ezért nem a nagyon szűken vett területek specialistáinak ajánlott, hanem azoknak a hallgatóknak, kezdő kutatóknak és érdeklődőknek, akik szakmai ismereteik alapjait akarják megvetni az újabb szakirodalom megismerésével.

Kezelése gyorsan és könnyen elsajátítható, szerkezete és használata megegyezik az SSI-jével, azzal a kivétellel, hogy csak tárgyszó indexe van, tehát szerzőre csak a Wilsearch opcióban kereshetünk.

Könyvtárunkban jelenleg az 1984 májusa és 1992 májusa között megjelent folyóiratcikkek tartalmazó lemez található meg.

MODERN LANGUAGE ASSOCIATION INTERNATIONAL BIBLIOGRAPHY

Az MLA CD-ROM adatbázis is azok közé tartozik, amelyeknek van nyomtatott formájú előzménye. Azok a tudósok, kutatók, hallgatók, akik korábban eredményesen forgatták azt, s azok is, akik nem találkoztak még vele, bizonyára szívesen veszik majd a lemez használatával elérhető időmegtakarítást és könnyebb kezelési módot.

Az MLA a humán tudományokkal foglalkozók nélkülözhetetlen eszköze lehet, hiszen az egész világra kiterjedően *irodalommal, nyelvvel, nyelvészettel és folklórral kapcsolatos* szakirodalmat tartalmaz. Több mint 3000, világszerte megjelenő folyóiratot és időszaki kiadványt dolgoz fel — vagyis *folyóiratcikkek adatait is* tartalmazza —, ezenkívül monográfiákat, gyűjteményeket — konferencia-anyagokat is —, indexeket, bibliográfiákat, katalógusokat, kézikönyveket, szótárakat és egyéb referenzs könyveket. Szépirodalom és fordítások csak akkor találhatók benne, ha egy kiadást komoly és kritikai bibliográfiai apparátus kíséri.

Az MLA figyelemmel kíséri a modern nyelveken megjelent szakirodalmat, és azt az adott nyelven is teszi közzé (pl. a lengyel irodalommal kapcsolatban megtalálhatjuk benne az angol, lengyel, de akár magyar nyelvű műveket is).

Az egyes nyelveken és irodalmakon kívül olyan fogalmakra is kereshetünk benne, mint pl. műfajok, irodalomkritika, irodalomelmélet, nem-verbális kommunikáció etc.

A keresési opció használata mellett az indexben való böngészés az MLA esetében is ötleteket adhat egy jó keresőkefezés megfogalmazásához.

A lemez 1981 januárjával kezdődő anyagát negyedévenként frissíti fel kiadója.

ERIC

Az Education Resources Information Center (US Department of Education) bibliográfiai adatbázisából az *oktatással, neveléssel kapcsolatos folyóirat-szakirodalmat és kutatási jelentéseket* ismerhetjük meg.

Az ebben a témakörben legáltalánosabban használt CD-ROM több mint 770 folyóirat pedagógiai tárgyú cikkeit dolgozza fel, s nem csak bibliográfiai adataikat közli, hanem egy-egy *rövid absztraktot is*, vagyis a 10-15 soros összefoglalóból — amelynek szavaira szintén kereshetünk — megállapíthatjuk, hogy valóban arra a cikkre lesz-e szükségünk.

Természetesen pontos információt kapunk a szerző(k)ról, a címről, a folyóirat nevééről, a cikk lelohelyéről (év, kötet, oldalszám), nyelvről és a tárgyszavakról — amelyeket esetleg további kereséshez is fel tudunk használni. Kereshetjük tehát pl. egy adott folyóirat meghatározott témájú cikkeit, leszűkíthetjük ezt egy szerzőre is, de végezhetünk tisztán tematikus keresést is.

A világ jelentős oktatásügyi folyóiratainak figyelésével a neveléstudomány egészének — a határterületeket is számbavevő — átfogó feltárása mellett az ERIC különösen alkalmas az ebben a tudományágban megjelenő új kutatási irányzatok, fejlemények, jelenségek megismerésére. Néhány példa a tematikus sokféleségre: neveléstörténet, iskolatípusok, korosztályok, tanítási technikák, a (meg)tanítás módszertana, technikai eszközök (multimedia) használata a tanítási folyamatban, szellemileg visszamaradott gyerekek oktatása, tehetséggondozás, az oktatás pszichológiai-szociálpszichológiai vonatkozásai etc.

Az Egyetemi Könyvtárban meglévő lemez az 1983 és 1990 júniusa között publikált cikkeket tartalmazza.

PETERSON'S GRADLINE

A hat kötetes Peterson's Annual Guides to Graduate Study CD-ROM változata — az *Egyesült Államok és Kanada több mint 1400 college-a és egyeteme* által nyújtott — mintegy 28.000 posztgraduális és professzionális *programról* tájékoztat. A GRADLINE tehát szintén az oktatással kapcsolatos optikai lemez, de annak csak egyik ágáról: a felsőoktatásról és ezen belül is csak az említett két országról ad — bőséges, sokszempontú — információt.

E segédeszköz elsősorban azok érdeklődésére tarthat számot, akik első diplomájuk megszerzése után a tengerentúlon szeretnének továbbtanulni. A több mint 300 tantárgyból való választás lehetősége mellett minden, a jelentkezés szempontjából fontos adatot, tény, információt megismerhetünk belőle. Megtudhatjuk, hogy a választott tárgyat mely (állami vagy magán) egyetemen tanítják, milyen tudományos fokozatot nyerhetünk ott, mennyi a tandíj, milyen programokban vehetünk részt, milyenek az ösztöndíjlehetőségek, van-e szállás a campuson, mekkora a könyvtár, milyen összetételű a hallgatóság (életkor, nem, származás etc.), kiből áll az oktatói kar, mi a jelentkezés határideje, mik a felvételi követelmények s kívül kell felvenni a kapcsolatot. Természetesen, az említett szempontok bármelyikét külön-külön és együtt is tekinthetjük vezérfonalnak.

Ez a CD-ROM azonban azok számára is hasznos, akik csak bizonyos adatokat, információkat szeretnének kapni egyes amerikai egyetemekről.

Az 1991-es GRADLINE a könyvtár *Amerikai Felsőoktatási Információs Központjának* felszereléséhez tartozik és itt az amerikai továbbtanulással összefüggő egyéb anyagokkal és információval is látogatóink rendelkezésére állunk.

WORLD ATLAS

A World Atlas (WA) a világ gyakorlatilag összes országának térképével és a rájuk vonatkozó információk gazdagságával olyan segédeszköz, amely az *atlasz, az almanach és a "tények könyve"* műfaját egyesíti egyetlen, könnyen kezelhető programban.

A WA tartalmát háromféle módon ismerhetjük meg: *térképek, szöveges ismertetések és grafikonok* formájában.

A CD-ROM-on a világ csaknem valamennyi országáról 235 színes politikai-gazdasági és domborzati térkép található. Pl. az óceánokkal kapcsolatos egyes térképek a vízmélység mellett a meder egyéb jellegzetességeiről is tájékoztatnak, mások pedig az óceánokat a környező országokkal és régiókkal összefüggésben mutatják be.

A felhasználó tetszése szerint több mint 4000 — az egész világra vagy a 12 régióra csak egyikére vonatkozó — statisztikai térkép alkotható a 300-nál is több különböző adattípust tartalmazó 11 kategóriában. A kategóriák a következők: földrajz, népesség, oktatás, egészségügy, nemzetközi szervezetek, bűnözés, gazdaság, mezőgazdaság, kommunikáció, utazás és klíma.

Ennek megfelelően, az említett kategóriákban több mint 300 témáról kaphatunk szöveges információt is. Az adatok olyan nemzetközi és egyesült államokbeli szervezetektől származnak, mint pl. az ENSZ, a WHO, az INTERPOL, a CIA, a World Bank, a U.S. Department of State vagy a World Meteorological Organization. Az adatbázis egyes városokról is részletes információkat közöl.

Statisztikai összehasonlításokat térképek és grafikonok segítségével tehetünk: arányokat, százalékokat vagy számszerű adatokat jeleníthetünk meg (pl. mezőgazdaságban dolgozók százalékos aránya, hőmérsékleti különbségek vagy a lakosság létszáma). A számadatok teljes listáját ábécé és számsorrendben is

megvizsgálhatjuk, s egyszerre akár 15 ország adatainak összevetésével is készíthetünk grafikonok.

A fentiekén kívül a WA lehetővé teszi számunkra az általunk ismeretlen földrajzi helyek lokalizálását is (MapFind index), de információt szerezhetünk egyes városok helyi időszámításáról is.

THE GROLIER SOFTWARE TOOLWORKS ILLUSTRATED ENCYCLOPEDIA

E CD-ROM anyagát a 21 kötetes *Academic American Encyclopedia* legfrissebb kiadása képezi. A szöveg több mint 33.000 szócikkben 9 milliónál is több szót tartalmaz. Az enciklopédia tényleges anyaga mellett nagyságrendjét tekintve csaknem ugyanakkora helyet foglalnak el a lemezen az indexek, ezáltal lehetővé válik, hogy az egész szövegben bármely előforduló szóra kereshessünk.

Az ábécé szerint rendezett szócikkek sok hasonló vonást mutatnak az enciklopédia nyomtatott változatával. Tartalmát tekintve széles körben ölelik fel az *általános ismereteket* (művészetek, földrajz, orvostudomány, társadalomtudományok, vallás, filozófia, sport, politika etc.) a természettudományok és a technika legújabb fejleményeivel együtt. *Az enciklopédikus összefoglalókat nagyszámú tény, adat, utaló, bibliográfia, színes kép és illusztráció teszi teljessé.*

A programmal könnyen kiválaszthatjuk és megkereshetjük a kívánt szócikket, kifejezést vagy szókombinációt. A felhasználók elmenthetik és kinyomtathatják a szócikkek részeit, kijelölhetik azokat későbbi felhasználásra vagy akár két szócikket is megjeleníthetnek egyszerre a képernyőn.

Az IE élvezetes segédeszköz mindazok számára, akik tanulmányt, dolgozatot írnak, egy témát kutatnak vagy egyszerűen csak ismereteket szeretnének szerezni.

THE OXFORD ENGLISH DICTIONARY

Az Oxford English Dictionary (OED) az egyetlen olyan angol nyelvi szótár, amely a tudományos és népszerű munkákból vett közel két és fél millió idézettel *átfogó történetét adja az angol nyelvnek* és ezzel bemutatja annak fejlődését. Félmilliónál több szót határoz meg, 59 millió szónyi szöveget felhasználva. A szótár készítéséhez felhasznált nyomtatott források közé tartoznak az újságok, folyóiratok, bibliai szövegek, kormányzati dokumentumok, kéziratok, levelek, naplók etc. Ezt a nagyszámú munkát a CD-ROM változat megjelenésével elektronikus úton is elérhetik a felhasználók, vagyis a húsnyomatott kötet forgatása helyett könnyen, gyorsan juthatnak alapos és bőséges információhoz a számítógépes keresés minden előnyével.

A 290500 szócikk a jelenleg és a XII. század közepétől az idők folyamán bármikor használt szavakat tartalmazza, bemutatva a kiejtési variációkat, az elavult szavakat, a szóösszetételeket és képzett szavakat — vagyis, az OED *616500 szóalakot tartalmaz.* A helyes nyelvhasználat szempontjából a szótár leíró és nem előíró kíván lenni: bemutatja, de nem minősíti a regényírók, drámaírók, újságírók, tudósok, törvényalkotók, politikusok és filozófusok által használt szavakat.

A szótár szócikkei a címszavak szoros betűrendjében rendeződnek, ami azt jelenti, hogy kereséskor figyelmen kívül kell hagyni a nagybetűket, ékezeteket, kötőjeleket és szóközöket. A szócikknek két fő alkotórésze van: a címszó rész, amely az általános információkat tartalmazza, és az értelmező rész, ahol a szó jelentéseinek meghatározásait és a hivatkozásokat találjuk. A címszó rész mint nyelvi egységet mutatja be a szót, kiejtését, írásmódját, nyelvtani formáit, nyomon követi korábbi variánsait és közli etimológiáját. Utal jelenlegi nyelvi státuszára is (pl. elavult szó) illetve arra, hogy alkalmazása speciális területhez kötődik-e.

Míg a címszó rész a kérdéses szó formai oldalát mutatja be, az értelmező rész a jelentését vizsgálja a legegyszerűbb módon: a meghatározást időrendben elrendezett idézetek támasztják alá. A szavak jelentésbeli változásának nyomonkövetése az OED nagy erénye, nem szabad azonban elfeledkezni arról, hogy az idézetek nem feltétlenül a szó használatba kerülésének idejét jelzik, hanem megközelítőleg első írásos előfordulását. Az értelmező részben a meghatározáson kívül (amely a szó jelentését magyarázat, más szavakhoz való viszonya vagy a mondatban elfoglalt helye segítségével világítja meg) információt kapunk a szó jelentéseinek számáról, ezeknek nyelven belüli helyzetéről (pl. elavult, ritka vagy szaknyelvhez kötődő), a lehetséges szóösszetételekről és a képzett formákról (bár az általánosan elterjedteket az OED önálló címszóként veszi fel).

A szócikkek sajátos típusai azok, amelyek hasonló mélységig tárják fel az ábécé betűit, a betűszókat és rövidítéseket, a tulajdonnévből származó közneveket, az összetett és a képzett szavakat — az OED tehát ebben a tekintetben is nagyon jól használható.

Végül, de nem utolsósorban, ki kell emelnünk az OED által nyújtott teljes kereszthivatkozás lehetőségét: a szótár szövegében szereplő összes szó szócikként is behívható.

LE ROBERT ÉLECTRONIQUE

Az OED-hez hasonlóan a Le Robert Electronique is hatalmas mennyiségű információt feldolgozó — és sok tekintetben az OED-hez hasonló felépítésű — szótár, de *a francia nyelv szótára*. Ennek a CD-ROM-nak a segítségével a kilenc kötetes nyomtatott Grand Robert de la Langue Française teljes anyaga érhető el személyi számítógépen.

Ez az értelmező szótár 80.000 címszóban adja meg a francia szavak pontos meghatározását, standard és nőnemű formáját, szabálytalan többesszámát, első és másodlagos jelentéseit, etimológiáját, kiejtését, helyesírását, példát használatára, az igék ragozott formáit etc. Egymillió szinonimát, homonimát, képzett és összetett szót is találhatunk benne, valamint 160.000 idézetet Villontól egészen napjainkig.

A RE elmélyült és alapos nyelvtanuláshoz, nyelvészeti kutatáshoz, tudományos munkához, fordításhoz egyaránt jól használható. Hatalmas anyaga, rugalmassága és gyorsasága mellett külön előnye a CD-ROM változatnak, hogy szövegszerkesztő programból is elérhető, vagyis közvetlenül emelhetünk át belőle részeket az általunk szerkesztett szövegbe.

CD-WORD MULTILINGUAL DICTIONARY

Ez a *többnyelvű szótár* hat jólismert nemzetközi szótárkiadó közös erőfeszítésének gyümölcse.

Ez az egyetlen CD-ROM *18 tudományos és műszaki, üzleti és általános, egy- és többnyelvű szótár anyagát tartalmazza*. Hét millió szót találhatunk rajta, de a könnyen elsajátítható kereső rendszerrel nem nehéz eligazodni közöttük, hogy meghatározásokat és idegennyelvi megfelelőket kereshessünk a következő 12 nyelven: *angol, francia, német, spanyol, holland, olasz, norvég, svéd, dán, finn, kínai és japán* — s ezt még kiegészíti egy amerikai idióma szótár.

Keresésünk kezdetén meghatározhatjuk, hogy melyik szótárt akarjuk használni, de a számítógép adta lehetőséggel két olyan nyelv szavait is lefordíthatjuk egymásra, amelyeknek szótárai nincsenek is bent az adatbázisban: pl. angol-német ill. német-angol, angol-norvég és norvég-angol szótár van "csak" benne, mégis megtudhatjuk belőle német szavak norvég megfelelőit!

A védjegyre vonatkozó számszerű adatokon kívül megudhatjuk annak nevét, típusát (pl. ábrás), a bejelentés, a lajstromozás és a meghirdetés dátumát, az eredeti jogosult és az eredeti képviselő nevét.

ÉS MÉG...

A *THE AMAZING MOBY* lemezünk tulajdonképpen a szótárak közé tartozik, de a szavak nem adatbázisban, szótárszerűen vannak benne elrendezve, hanem szövegeként. Ebben szabadon kereshetünk, s így ismerhetjük meg az angol szavak pontos helyesírását, kiejtését és elválasztási lehetőségeit. Ha szótárhasználók számára szokatlan módon is, de rendkívül nagy anyagot tartalmaz, s mindenképpen célszerű megpróbálkoznunk vele, ha pl. tulajdonnevekre vagyunk kíváncsiak vagy máshol nem boldogultunk.

A *SCIENTIFIC, TECHNICAL and MEDICAL CATALOGUE from HARCOURT BRACE JOVANOVIICH PUBLISHERS* (United Kingdom) kiadó birtokunkban lévő CD-ROM lemeze a HBJ-nél 1992 augusztusáig megjelent (és akkor még in print) könyveket mutatja be a nevében foglalt tudományterületeken. A 15144 tételt többféle módon kereshetjük: a cím, a cím szavai, a szerző, a tárgyszó, a tartalom, az ISBN, az ár, a kiadási év szerint, tallózhatunk a teljes indexben vagy végezhetünk kombinált keresést. Az egyes tételek bemutatása viszonylag szűkszavú, de az alapvető adatokat megismerhetjük belőle (pl. cím, ISBN, ár etc.), talán az róható fel hibájául, hogy a szerző esetében meg kell elégednünk annak csak a vezetéknevével.

A sok információs eszköz mellett, amelyek az egyes szerzők műveivel ismertetnek meg bennünket, van könyvtárunkban (sajnos csak töredékként) egy CD-ROM, amely azt mutatja meg, hogy az egyes szerzőket hogyan ismerik a többiek, s gondolataikat mennyire használják fel más kutatók. A *SOCIAL SCIENCES CITATION INDEX*-nek ez a lemeze az 1989 januárja és szeptembere közötti hivatkozásokat tartalmazza a társadalomtudományok terén. Mindenesetre, a műfajról ízelítőt kaphatunk belőle, s emellett kis irodalomkutatásra ez az adatbázis is felhasználható.

Hasonlóképpen, mutatványként tartjuk az Európai Szabadalmi Hivatal *ESPACE* lemezét, amely az Európai Közösség országaiban (1991 januárjában és februárjában) szabadalmaztatott találmányok bibliográfiai adatait közli.

Végül, de nem utolsósorban egy különleges büszkeségünkről: a hazai információs CD-ROM előállítás első kísérlete volt a Tudorg cég 1990-es *MINTA SZTÁR* lemeze, amely a szó szoros értelmében minta kívánt lenni. Néhány képet tartalmaz (fekete-fehéret, kéziratrészletet, rajz- és fényképmásolatot, színes képet), hogy megmutassa a képtárolási és megjelenítési lehetőségeket, valamint két MicroISIS adatbázist. Az egyiket (az EMSZTÁR-t) az Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár első két kötetéből véletlenszerűen kiválasztott 20.000 rekord alkotja, amelyben erdélyi magyar szavakra kereshetünk: hol, mikor, milyen szövegkörnyezetben fordultak elő.

A másik adatbázis a *JÁTE KÖZPONTI KÖNYVTÁR KATALÓGUSA*, pontosabban az 1982 és 1989 között beszerzett könyveink több mint 40.000 rekordja (azóta ez a szám 120.000-re nőtt és ez egyben azt is jelenti, hogy 1977-től kezdődően anyagunkat — ha nem is CD-ROM-on -, de számítógépes on-line katalógus formájában hálózaton keresztül az Egyetem, az ország és a világ számára szolgáltatni is tudjuk). Ezzel a töredékkal a könyvtárkatalógus és CD-ROM műfajában hazai viszonylatban mindeztideg egyedülállóak vagyunk.

Készítette a JATEPress
6722 Szeged, Petőfi Sándor sugárút 30–34.

